

# NOTISER

Eric Gustaf Ehrström: *Minnen af en Resa från Åbo till Tavastland. Junii och Julii Månader År 1811*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2007. 180 s., ill. ISBN 978-951-583-132-3.

Reseberättelser är en uppskattad genre idag såväl som i det tidiga 1800-talet och man skulle önska att många fler av de fascinerande handskrifter som ligger i våra arkiv kunde få en så föredömlig behandling och så tilltalande publiceringsmöjligheter som Eric Gustaf Ehrströms *Minnen af en Resa från Åbo till Tavastland. Junii och Julii Månader År 1811*. (Originalen ligger i det Ehrströmska släktarkivet i Helsingfors Stadsarkiv.) Eric Gustaf Ehrström (1791–1835) blev med tiden kyrkoherde i S:ta Katarina svenska församling i S:t Petersburg. Hans far, Anders Ehrström, var också präst och hade i sin ungdom studerat för Linné i Uppsala. Eric Gustaf var äldst av åtta syskon, inskrevs vid 15 års ålder som student vid universitetet i Åbo, läste till präst men intresserade sig också för naturalhistoria, språk och litteratur. Johanna Wassholm, som i slutet av volymen bifogat en kort biografi över Ehrström, lyfter fram Frans Michael Franzéns betydelse som inspirerande lärare och professor och visar på de nära och tätt sammanvävda personliga relationerna i den tidens svenskspråkiga Finland. Av hennes framställning framgår att Ehrström för att försörja sig under studietiden som så många andra tog anställning som informator. Sommaren 1811 följde han med familjen Krogius på en sex veckor lång resa till Hauho i Tavastland och det är den resan han skildrar i sin dagbok. Lagman Krogius var gift med Franzéns syster Anna Maria och i Tavastland gästade familjen med sina sex barn Krogius syster, som var gift med prosten i Hauho, Ivar Wallenius. Wallenius var ett stort namn i bygden. Han hade tidigare varit präst i finska församlingen i Stockholm och som prästeståndets representant ingått i den finska deputationen i S:t Petersburg 1808. Dessa kopplingar mellan Sverige, Finland och S:t Petersburg är typiska för tiden och återspeglas även i Ehrströms liv. Själv svenskspråkig hade han med sin

hemhörighet bland prästerskapet både i Åbo och Tavastland tillgång till deras livliga sociala umgänge med fester, utflykter och danser. Detta för hans vardagsliv och karriärmöjligheter så viktiga nätverk kombinerade han med ett markerat intresse för den finskspråkiga befolkningen, men även kontakter med de rysktalande i Finland. Några månader under år 1808 hade han varit engagerad på den svenska sidan i kriget mellan Sverige och Ryssland, och år 1812, sedan Finland blivit ett storfurstendöme i det ryska riket, reste han till Moskva på stipendium för att studera ryska vid universitetet. Ehrström blev 1815 Finlands första docent i Rysslands historia och litteratur, men hans ansträngningar att befordra intresset för det ryska språket i Finland mötte starkt motstånd. Större tack i samtid och eftervärld fick han för en artikel i tidskriften *Mnemosyne* 1821, där han utvecklade tankarna på finska som nationalspråk.

Reseberättelsen i sig är charmig och sympatisk, men föga märkvärdig om man känner genren sedan tidigare. Rainer Knapas, som skrivit förordet, ser det konventionella i skildringen och pekar på det romantiskt tidstypiska intresset för fornminnen, naturen och folkets språk och kultur. Ändå hade jag stort nöje av läsningen. Det blir ett ljusst besök i 1800-talets stämningsslägen. Läsaren får följa Ehrström på långa omvägar då han vill nalkas sitt resmål från dess mest estetiskt tilltalande sida och klättra med honom genom oländig terräng för att uppnå de optimala utsiktspunkterna. Han noterar allmogens klädsel, förvånas över båtar utan köl och kommenterar kyrkoarkitekturen. Han dricker brunn i Kangasala, besöker ett bondbröllop och spelar fiol när disciplerna dansar kring majstången. Han klagar visserligen över alla de tillfällesverser han måste skriva till olika namnsdagsfränden, men intresset för allt det nya och ovana är inte att ta miste på. Maten kommenteras ofta utförligt, kräftorna är nya för honom, och han delar hela 1800-talets förtjusning i smultron med grädde. Ibland kan formuleringarna bli lite väl sentimentala, men vid andra tillfällen fångar han tidens värderingar i blyxtbelysning: "... så snart Prosten begynner läsa förbönen för Kejsaren tiga alla som murar" (s. 55). Varje

läsare kommer att hitta sitt favoritställe – kanske Ehrströms uppenbara problem att reda ut sina tankar kring det rätta förhållandet mellan könen eller hans föresats att i framtiden skaffa sig ett hus med balkong. Någon kan säkert hitta material till en not i sin forskning, men det vackraste med Ehrströms reseskildring är kanske ändå att det så tydligt framgår att han älskar sommaren och är lycklig i naturen.

*Elisabeth Mansén, Stockholm*

*I sulky och sadel. Trav- och galoppensportens 1900-talshistoria.* Mats Greiff & Susanna Hedenborg (red.). Carlsson Bokförlag, Stockholm 2007. 223 s., ill. ISBN 978-91-7331-068-0.

Glädjande nog finns det fler och fler samhälls- och kulturvetare som ägnar sitt intresse åt djur och deras plats i samhället. I Sverige har vi i år berikats med två vetenskapliga böcker kring hästar som deltar i kapplöpningssporter, dels genom etnologen Sara Berglunds avhandling *Vägen till vinnarcirkeln. Travhästen och dess människor mellan sport och spel* och nu senast antologin *I sulky och sadel. Trav- och galoppensportens 1900-talshistoria*. I denna redogör bl.a. historiker och etnologer för travsportens framväxt i Norden under förra seklet med en enorm detaljrikedom. Ibland blir detaljerna till och med för bra och det blir nästan svårt att ta till sig alla fakta och uppgifter som levereras.

En viktig berättelse i boken är om travet någonsin haft en nyttoaspekt i att förbättra stammen av svenska transport- och arbetshästar, eller om spelaspekterna redan från början tog överhanden. Kanske har dessa hästar alltid primärt haft sin funktion och sitt berättigande inom spel- och konsumtionsfären. Frågan om kapplöpningshästar utsätts för djurplågeri har följt verksamheten redan från början, hand i hand med den moraliska debatten i det förkastliga med spel. De historiska redogörelserna blir intressanta även för dagens åskådare. Vari ligger det stora svenska intresset för travet? I att tjäna snabba pengar eller i ett genuint hästintresse hos en nation med en stark förankring i jordbruket? Travsportens autonomi och handlingsutrymme i relation till staten och spelets organisation utreds i ett eget kapitel.

Boken har en tydlig fokus på de människor som finns kring hästarna, och inte kring spelets aktörer. Susanna Hedenborg, en av bokens redaktörer, visar i sina kapitel dels hur hästskötarnas villkor förändrats under 1900-ta-

let, dels hur hästsporten från att ha utgått från en mycket starkt manlig miljö, nu har släppt in många kvinnor och håller på att bli en mer jämlik sport. Jag undrar dock om det inte fortfarande finns en mycket stark genushierarki inom hästsporten? Det verkar främst vara (unga) kvinnor som är hästskötare och står för den nära relationen och omsorgen om hästen, medan männen tränar och tävlar med hästarna – och också är de som får stå i rampljuset tillsammans med de segrande hästarna och deras ägare.

Hästmänniskornas klass- och genusrelationer utreds mycket utförligt, men var finns hästarna? Sociala konstruktioner inom sporten analyseras, men viktiga begrepp som t.ex. uppdelningen av varm- och kallblod dekonstrueras inte. Är dessa biologiska signifikanta kategoriseringar eller bara sociala konstruktioner av hästarnas påstådda karaktärsdrag? Varmbloden ses som överklassens ädla, temperamentsfulla hästar och kallbloden som de tröga och lata arbetarnas motsvarighet. Jag tycker det är viktigt att införa någon slags zoonologi där även djuren ingår som aktörer.

Det är intressanta och korrekta redogörelser boken levererar, men tyvärr gör ambitionen att hålla en god vetenskaplig nivå att den blir lite tråkig och svåråtkomlig för gemene man. Kanske saknar jag lite kring själva dramatiken och spänningen man upplever vid själva loppet när hästarna rusar iväg med all sin kraft och skönhet. Därtill kommer upphetsningen kring spelet och chansen att vinna storkovan. Men det är förmodligen svårt att skriva en bok som kan jämföras med den upplevelsen.

*Pernilla Ouis, Malmö*

Torvald Johansson: *På gångstigar och allfarvägar över Orust.* Eget förlag, Uddevalla 2007. 240 s., ill.

Torvald Johansson har under sitt aktiva yrkesliv livnärat sig på jordbruk på släktgården i Röra socken på Orust i Bohuslän. Som pensionär har han ägnat sig åt en omfattande hembygdsforskning som resulterat i flera böcker som till större delen har utgivits av Bohusläns museum i Uddevalla. Alla publikationerna är rikt illustrerade med fotografier som författaren har samlat in hos privata ägare.

Först utkom *Carl Ossian. Bondson, emigrant och orustbonde* (1999). Boken ger en ingående levnadsskildring av Johanssons far Carl Ossian (1884–1972), dennes ungdomstid i Röra och senare liv som emigrant i Ame-